

III. Autorský zákon a autorská etika

Při psaní odborných publikací, mezi něž vysokoškolské závěrečné práce patří, by měli autoři respektovat určité zákonné a morální nároky ostatních autorů a zároveň by měli dbát na ochranu svých vlastních děl.

Právním dokumentem, který se zabývá ochranou autorů je [Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů \(autorský zákon\)](#). Autorská etika je oproti tomu nepsaný soubor morálních zásad, které by měl autor při psaní odborných textů ctít.

Autorský zákon

Upravuje vztahy vznikající v souvislosti s vytvořením a používáním díla. Autorské právo vzniká automaticky v okamžiku, kdy je dílo vyjádřeno v jakékoli vnímatelné podobě (zaznamenáno na papír či jiný nosič, předvedeno, zahráno, zazpíváno apod.). Základní podmínkou pro přiznání ochrany je, že dílo musí být jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti fyzické osoby (tj. autora).

Co je zákonem chráněno (předmět ochrany)

- autorské dílo (viz § 2 odst. 1) - dílo literární, umělecké nebo vědecké
- Patří sem:
 - slovesné dílo vyjádřené řečí nebo písmem (většina odborných publikací, včetně vysokoškolských prací)
 - hudební dílo
 - dramatické dílo
 - hudebně dramatické dílo
 - choreografické dílo
 - pantomimické dílo
 - fotografické dílo a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii
 - audiovizuální dílo jako je dílo kinematografické
 - výtvarné dílo jako je dílo malířské, grafické a sochařské
 - architektonické dílo včetně urbanistického
 - dílo užitého umění
 - kartografické dílo
 - počítačový program (viz § 2 odst. 2 a §§ 65-66) - podmínkou je, že musí být vlastním autorovým duševním výtvořem
 - databáze (viz § 2 odst. 2) - podmínkou je, že způsob výběru nebo uspořádání obsahu databáze je autorovým vlastním duševním výtvořem
- umělecký výkon (viz § 67 odst. 1)
- zvukový záznam (viz § 75 odst. 1)
- zvukově obrazový záznam (viz § 79 odst. 1)
- rozhlasové a televizní vysílání (viz § 83 odst. 1)
- databáze - jedná se o zvláštní právo pro pořizovatele databáze (viz § 88)

Výjimky z ochrany podle autorského práva tvoří (viz § 3):

- úřední díla
- výtvořy tradiční lidové kultury (není-li pravé jméno autora obecně známo)

Autorským dílem podle zákona není (viz § 2 odst. 6):

- denní zpráva či jiný údaj sám o sobě
- námět díla
- myšlenka
- postup
- princip
- metoda
- objev
- vědecká teorie
- matematický nebo jiný vzorec
- statistický graf a podobný předmět sám o sobě

Důvodem vyjmutí z autorské ochrany je, že tato díla buď nesplňují znak individuality, nebo že dané výtvořy nejsou samy o sobě vyjádřeny ve vědecké či umělecké formě.

Pokud jsou graf nebo metoda aj. součástí autorského díla (např. vědeckého článku), vztahuje se na ně ochrana autorského zákona také.

Jaká práva má autor

Práva autora upravená zákonem jsou „složena“ ze dvou částí:

- Práva osobnostní (viz § 11) - jsou vázána na osobu autora a zanikají jeho smrtí. Platí ale stále, že po smrti autora si nikdo nesmí osobovat jeho autorství k dílu a vždy musí být uveden autor díla. Patří sem:
 - právo osobovat si autorství
 - právo rozhodnout o zveřejnění díla
 - právo na označení díla při jeho zveřejnění
 - právo na nedotknutelnost díla zahrnující právo udělit souhlas k jakékoli změně či jinému zásahu do díla
 - povinnost jiných osob užít dílo způsobem nesnižujícím jeho hodnotu
- Majetková práva (viz §§ 12-27) - trvají po dobu autorova života a 70 let po jeho smrti. Majetkových práv se autoři nemůžou vzdát, ale mohou uzavřít licenční smlouvy, kterými umožňují užití jejich díla v rozsahu určeném licenční smlouvou. Patří sem:
 - právo autora rozhodovat o užití svého díla - právo na rozmnožování díla, právo na rozšiřování, pronájem, půjčování, vystavování, právo na sdělování díla veřejnosti
 - právo udělit jiné osobě souhlas k výkonu tohoto práva (licenční smlouva)
 - právo na odměnu
 - právo na tzv. „slušné vypořádání“, resp. právo na podíl z výnosu za opětný prodej originálu uměleckého díla

Licenční smlouva - touto smlouvou autor dává nabyvateli licence právo užití díla konkrétním způsobem a v rozsahu, který by měl být ve smlouvě popsán. Jaké náležitosti by měla mít licenční smlouva je popsáno v [Občanském zákoníku \(zákon č. 89/2012 Sb.\)](#), §§ 2358- 2389.

Výjimky a omezení práva autorského:

- Volné užití díla (viz § 30) - za užití zákon nepovažuje použití díla pro osobní potřebu (zhotovení záznamu, kopie nebo napodobeniny díla je možné jen pro vlastní potřebu, ne ke komerčním účelům).
- Citace (viz § 31) - možnost použití výňatků z děl jiných autorů při výuce, výzkumu, pro účely kritiky nebo recenze, ale s podmínkou, že je vždy nutné uvést jméno autora nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnosti, spolu s názvem díla a pramenem.
- Zákonné licence (viz §§ 34-39) - úřední a zpravodajské licence, knihovní licence, licence pro zdravotně postižené, licence pro dočasné rozmnoženiny, licence pro sociální zařízení aj.

Pro některé druhy děl má autorský zákon zvláštní ustanovení

- Zaměstnanecké dílo (viz § 58) - majetkové právo k dílu, které autor vytvořil v rámci pracovního procesu, má zaměstnavatel. S tou výhradou, že osobnostní práva autora (tj. právo svolit, jak se bude s dílem zacházet, právo na úpravy, uvedení pod jménem autora) nejsou dotčena.
- Kolektivní dílo (viz § 59) - stanovuje práva jednotlivých autorů, kteří se podíleli na vytvoření jednoho díla.
- Školní dílo (viz § 60) - škola má přednostní právo uzavřít s autorem licenční smlouvu o užití díla (odepře-li autor licenci poskytnout bez závažných důvodů, může se jí škola domáhat soudně). Není-li to v rozporu se zájmem školy, může autor dílo poskytnout třetí osobě. V případě, že autor získal za své dílo peněžitou odměnu, může škola požadovat úhradu vynaložených nákladů na vytvoření díla (přiměřený příspěvek).

Jestliže bylo neoprávněně zasaženo do autorova práva nebo mu i jen neoprávněný zásah hrozí, může se autor domáhat nápravy (viz §§ 40-41). Nedodržení autorských práv se může stát předmětem soudního sporu a sankcionování (v případě studia na vysoké škole navíc může být předmětem disciplinárního řízení - viz [Disciplinární řád studentů ČVUT v Praze](#)).

Autorský zákon dále řeší i práva související s právem autorským, což jsou práva výkonných umělců k jejich uměleckému výkonu, výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů k záznamu, rozhlasových a televizních vysílatelů k jejich původnímu vysílání, zveřejnitelů k dosud nezveřejněnému dílu, právo nakladatele na odměnu při zhotovení rozmnoženiny jím vydaného díla pro osobní potřebu (viz §§ 67-87). Další oblastí, kterou se autorský zákon zabývá, je kolektivní správa práv autorských a práv souvisejících (viz §§ 95-104).

Uvádění copyrightu ©

Tento symbol má dnes informativní funkci. Symbol copyrightu se jménem subjektu a s rokem zveřejnění díla poskytuje pouze informaci, na koho se lze obrátit se žádostí o udělení licence k užití díla.

Licence Creative Commons

Umožňují autorům definovat si vlastní podmínky pro zpřístupnění svého díla. Autoři nepopírají svoje autorská práva, pouze z něj určí výjimky, kdy je možné dílo volně šířit. Na základě kombinace 4 základních podmínek lze vytvořit 6 typů licencí. Podrobnější informace jsou na stánkách [české lokalizace Creative Commons](#).

Autoři by měli při používání licence Creative Commons vždy zvážit, jestli mají právo licenci udělit. Tento typ licence nelze uplatnit, jestliže se jedná o zaměstnanecké dílo (viz výše), nebo když bylo právo užití díla poskytnuto licenční smlouvou jinému nabyvateli.

Používání technických norem z hlediska autorských práv

Podle zákona č. 22/1997 Sb. „... české technické normy nebo jejich části vydané na jakémkoliv nosiči smějí být, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak, rozmnožovány a rozšiřovány jen se souhlasem pověřené právnické osoby nebo za podmínek stanovených v odstavci 6 se souhlasem Úřadu.“ Bez souhlasu Úřadu pro normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví se tedy nesmí kopírovat normy, ani jejich části. Takový souhlas je předmětem smlouvy, kterou je nutné předem uzavřít.

Kopírování, skenování či fotografování norem v Ústřední knihovně ČVUT ani Národní technické knihovně není možné. Normy se půjčují k prezenčnímu studiu v 5. NP v prostorách studovny Ústřední knihovny ČVUT.

Služba EDD z hlediska autorských práv

Platí smlouva mezi [Dilia](#) (kolektivní správce práv autorů) a [Národní knihovnou ČR](#) o poskytování služby tzv. elektronického dodávání dokumentů (dále EDD), která přináší podmínky pro poskytování této služby.

[Podmínky pro poskytování služby EDD](#)

- dodržování Pravidel pro poskytování služby EDD
- zasílání údajů o užití děl agentuře Dilia (prostřednictvím zastupované knihovny)
- zaplacení autorské odměny autorům (prostřednictvím Dilia) podle Sazebníku odměn
- informování agentury Dilia o autorech či jiných nositelích práv, kteří vůči knihovně vyloučili účinek kolektivní smlouvy

Pravidla pro poskytování služby EDD

- uživatelem služby může být pouze fyzická osoba po podpisu Smlouvy o využívání služby EDD se zastupovanou knihovnou
- elektronická kopie je požizována výhradně na vyžádání uživatele pro účely výzkumu a soukromého studia

- další užití elektronické kopie je zakázáno (po zpřístupnění konkrétnímu uživateli musí být zničena)
- nakládání s rozmnoženinou musí být v souladu s autorským zákonem

[Služba EDD na ČVUT](#)

Autorská etika

Etická problematika při tvorbě odborných textů (obzvláště v době masového využívání výpočetní techniky) je složitá - psaní a publikování je snadné, rychlé, levné. To ovšem od autorů vyžaduje ve větší míře kázeň a kritické posuzování vlastní práce.

Existuje mnoho pouček a doporučení, které by autoři měli dodržovat při psaní a publikování odborných textů. Nejdůležitější zásady by se daly shrnout do následujících bodů:

- uveřejňovat jen pravdivá sdělení (nepozměňovat nebo nevymýšlet si sdělované výsledky)
- nepřivlastňovat si cizí myšlenky a nápady
- respektovat spoluautorství - jestliže dílo vzniklo společnou tvůrčí činností více autorů, nevydávat jejich myšlenky za své
- důsledně citovat autory, jejichž myšlenky nebo texty byly použity ve vlastní práci (při použití cizího díla ve větším rozsahu je vhodné si vyžádat i svolení autora)
- vlastní myšlenky a text by měly podílově převažovat nad pracemi citovanými
- neposkytovat právo užít dílo více nabyvatelům, jestliže jste podepsali výhradní licenční smlouvu

Nejčastější nedostatky

- necitování cizích i vlastních prací
- necitování převzatých obrázků, fotografií a jiných grafických děl
- několikanásobné publikování stejného článku v několika pramenech
- softwarové pirátství (neoprávněné užívání SW, výroba a šíření nelegálního software, neoprávněné zasahování do programů)
- hudební pirátství (neautorizované nahrávky živých vystoupení (tzv. bootlegy), pirátské kopie, identické padělky)
- audiovizuální pirátství

Použité a doporučené zdroje

1. ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE. *Disciplinární řád pro studenty Českého vysokého učení technického v Praze ze dne 20. června 2006* [online]. [vid. 2016-10-25]. Dostupné z: <https://www.cvut.cz/sites/default/files/content/7e72349e-3ea5-4693-9853-5147f1238481/cs/20160901-disciplinari-rad-pro-studenty-cvut.pdf>
2. ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE. *Studijní a zkušební řád pro studenty Českého vysokého učení technického v Praze ze dne 8. července 2015* [online]. [vid. 2016-10-25]. Dostupné z: <https://www.cvut.cz/sites/default/files/content/7e72349e-3ea5-4693-9853-5147f1238481/cs/20160901-studijni-a-zkusebni-rad-pro-studenty-cvut-ze-dne-8-7-2015.pdf>
3. *Autorský zákon (zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským)* [online]. [vid. 2016-10-25]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121>
4. *Zákon o vysokých školách (zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů)* [online]. [vid. 2016-10-25]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-111>
5. GRUBER, Lukáš. Licence Creative Commons a perspektiva jejich zavedení do českého prostředí. *Ikaros* [online]. 2008, roč. 12, č. 3. [vid. 2016-10-25]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/4612>
6. MENOŠEK, Jiří. Jak (ne)napsat článek pro odborný časopis? *Ikaros* [online]. 2002, roč. 6, č. 9. [vid. 2016-10-25]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/node/1127>
7. MINISTERSTVO KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY. *Autorské právo: časté dotazy* [online]. [vid. 2016-10-25]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/caste-dotazy-737.html>
8. *Prosazování práv z duševního vlastnictví: učební texty* [online]. 2003. [vid. 2016-10-25]. Dostupné z: <http://www.dusevnivlastnictvi.cz/images/dokumenty/prosazovanipravdusevnivlastnictvi.pdf>
9. ŠESTÁK, Zdeněk. *Jak psát a přednášet o vědě*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0755-5.